Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle yhdenvertaisuusvaltuutetun eduskuntakertomuksesta

Viite: Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta keskiviikko 08.06.2022 klo 11.30 / K 7/2022 vp / Lausuntopyyntö

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi eduskuntakertomusta yleissopimuksen näkökulmasta.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Eduskuntakertomuksessa esitetyt suositukset ovat kannatettavia.
- Katsomusaineiden opetuksesta käytävässä keskustelussa tulee jatkossa huomioida paremmin myös lasten näkemykset.
- Saamelaislasten kielellisten oikeuksien toteutumista haittaavaan resurssipulaan on vastattava.
- TET-jaksoihin liittyy monia haasteita, joita ratkaisemalla TET-jaksojen vaikuttavuutta ja oppilaiden yhdenvertaisuutta voitaisiin lisätä.
- Vähemmistöön kuuluvat lapset ja nuoret ovat kertoneet, ettei koulun henkilöstö osaa tunnistaa eri vähemmistöihin kohdistuvaa kiusaamista ja syrjintää tai puutu siihen.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Yleisesti eduskuntakertomuksesta

Lapsiasiavaltuutettu on tarkastellut yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomusta eduskunnalle niiltä osin, kun siinä käsitellään lapsia ja katsoo, että kertomuksessa on tuotu kiitettävällä tavalla ja laajasti esiin lasten kohtaamia yhdenvertaisuushaasteita. Esitetyt suositukset eduskunnalle ovat kannatettavia.

Lapsiasiavaltuutettu on koko covid-19-pandemian ajan ollut huolissaan rajoitustoimenpiteiden raskaista vaikutuksista lapsiin ja nuoriin ja kiittää, että myös yhdenvertaisuusvaltuutettu on nostanut tätä esiin (s. 45–46). Lisäksi on erittäin myönteistä, että eduskuntakertomuksessa on tuotu esiin katsomusaineiden opetuksen ongelmakohtia (s. 46). Lapsiasiavaltuutettu on jo pitkään korostanut nykyisen uskonnonvapaussääntelyn ongelmia lasten kannalta. Lapsiasiavaltuutettu pitää äärimmäisen tärkeänä, että kun jatkossa käydään keskustelua katsomusaineiden opetuksesta, huomioidaan lasten näkemykset asianmukaisesti. Tähän saakka keskustelu on ollut aikuisvetoista.

Saamelaislasten kielelliset oikeudet

Saamelaislasten kielellisten oikeuksien toteutumiseen liittyy useita haasteita ja onkin täten erittäin tärkeää, että yhdenvertaisuusvaltuutetun eduskuntakertomuksen suositusten mukaisesti vastataan saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumista haittaavaan resurssipulaan (s. 63). Lapsiasiavaltuutetun tapaamisissa saamenkielisten lasten kanssa on käynyt ilmi monia ongelmia kielellisiin oikeuksiin liittyen. Esimerkiksi terveydenhuollosta palveluja saa harvoin omalla kielellä, ja tulkin käyttöä vaikeuttavat esimerkiksi tilanteet, joissa tulkki on lapselle tai lapsen perheelle läheinen tai tuttu henkilö. Harrastuksia ja vapaa-ajanpalveluja ei saamen kielillä juurikaan saa. Saamenkielisen opetusmateriaalin saatavuuden puutteet ovat hyvin ongelmallisia kielellisten oikeuksien toteutumisen ja yhdenvertaisuuden kannalta. Lisäksi saamelaiset lapset ovat kertoneet toivovansa nimenomaisesti nuorille suunnattua kulttuuritarjontaa (muun muassa radiokanavia, kirjoja ja nuorten sarjoja) saamen kielillä. YK:n lapsen oikeuksien komitea on painottanut, että sopimusvaltioiden tulisi kunnioittaa vähemmistöyhteisöjen ja alkuperäiskansojen lasten kulttuurisia erityispiirteitä ja varmistaa, että heille tarjotaan yhtäläiset oikeudet enemmistöyhteisöjen lasten kanssa osallistua kulttuuri- ja taidetoimintoihin, jotka ilmentävät heidän omaa kieltään, uskontoaan ja kulttuuriaan.[1] Saamelaislasten oikeuksien toteutuminen edellyttää asianmukaista resursointia.

TET-jaksot ja yhdenvertaisuus

Lapsiasiavaltuutettu pitää erittäin myönteisenä, että eduskuntakertomuksessa on nostettu esiin myös TET-jaksot (s. 60). Lapsiasiavaltuutettu on selvittänyt työelämään tutustumisjaksojen toteuttamista kouluissa ja tunnistanut useita siihen liittyviä yhdenvertaisuuskysymyksiä. Selvityksestä käy muun ohella ilmi, että TET-jaksoihin liittyy monia haasteita, joita ratkaisemalla TET-jaksojen vaikuttavuutta ja oppilaiden yhdenvertaisuutta voitaisiin lisätä.[2] TET-jaksoista on laadittu myös tuore selvitys valtioneuvoston toimeksiannolla, ja lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että kyseisen selvityksen suositusten mukaisesti esimerkiksi kehitetään TET-jaksojen valtakunnallista seurantajärjestelmää ja kytketään vahvemmin TET-jaksot osaksi koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia.[3]

Lapsiasiavaltuutettu haluaa tuoda esille etenkin TET-jaksoihin liittyen, että suurimmalla osalla (työelämään tutustumisen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ym. selvittäneen tutkimukseen osallistuneista) työpaikoista ei ollut tasa-arvo- tai yhdenvertaisuussuunnitelmaa ja toisaalta useimmilla niistä työpaikoista, joilla suunnitelma on, sitä ei aktiivisesti sovelleta TET-harjoittelussa.[4] On selvää, että myös työelämässä olevien ja työelämään tutustuvien lasten tulee olla tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun ja -suunnitelmien piirissä.

Turvallinen kasvuympäristö jokaiselle

Lapsiasiavaltuutettu jakaa täysin yhdenvertaisuuden näkemyksen siitä, että hyväksyvän ja turvallisen kasvuilmapiirin turvaaminen jokaiselle lapselle ja nuorelle on koko yhteiskunnan yhteinen tavoite (s. 61). Suositus vahvistaa oppilaitosten velvollisuutta puuttua häirintään (s. 43) on ehdottoman kannatettava. Lapsiasiavaltuutetun Nuoret neuvonantajat -tapaamisista lasten ja nuorten kanssa on käynyt ilmi, että vähemmistöön kuuluminen altistaa kiusaamiselle. Muun muassa sateenkaarevat nuoret sekä toimintarajoitteiden ja vammojen kanssa elävät lapset ovat tuoneet esiin kiusaamiseen liittyviä kokemuksiaan. Lapsiasiavaltuutettu on useassa yhteydessä kiinnittänyt huomiota vähemmistöön kuuluvien lasten ja nuorten kokemuksiin siitä, ettei koulun henkilöstö osaa tunnistaa eri vähemmistöihin kohdistuvaa kiusaamista ja syrjintää[5] tai puutu siihen[6]. Sama ilmiö on havaittu THL:n Kouluterveyskyselyissä: toimintarajoitteiden kanssa elävät, sateenkaarevat, kieleltään, kulttuuriltaan tai syntyperältään vähemmistöön kuuluvat sekä kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset kohtaavat muita useammin syrjivää käytöstä ja kiusaamista.

"Ni tota, semmonen oman identiteetin tuominen täysillä esille on tosi haastavaa, tosi rankkaa. Ja se, et koko ajan pitää todistella et mitä mä oon, koska sit sitä aletaan kyseenalaistamaan, ja oonks mä nyt oikeesti semmonen ku mä oon. Ja sit se on vaan jotenkin ihan hirveetä. Et se on vaan jotenkin, todella tulee sellanen turvaton olo ehkä koulussa sen oman identiteetin tuomisen kautta."

Nuori lapsiasiavaltuutetun sateenkaarevien lasten ja nuorten Nuoret neuvonantajat -tapaamisessa keväällä 2021

Jyväskylässä 31.5.2022

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
Lakimies

---

[1] YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 17 (2013) lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin (CRC/C/GC/17), kohta 28.

[2] Terhi Tuukkanen: "*Pitäisi ajatella koulutyön tekemistä ihan eri tavalla": Selvitys työelämään tutustumisjaksojen toteuttamisesta kouluissa*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2019:1, s. 26. Saatavilla: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-739-7.

[3] Ks. Minna Mayer, Jenni Lahtinen, Sinikka Aapola-Kari, Aino Pietarinen, Anne Kallio, Jukka-Pekka Jänkälä, Mila Hakanen: *Työelämään tutustumisjaksojen toteutus, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja saavutettavuus perusopetuksen aikana*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:33. Saatavilla: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-060-8.

[4] Ks. Mayer ym. 2022, s. 171.

[5] Ks. esim: Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, lukiolain ja tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta (28.10.2021).

[6] Pandemian varjossa kohti maapallon tulevaisuutta: Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2020. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2021:1, s. 73.